

I

(Resolutsioonid, soovitused ja arvamused)

ARVAMUSED

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE TÄISKOGU 563. ISTUNGJÄRK – INTERACTIO,
22.9.2021-23.9.2021

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ühtekuuluvuspoliitika roll ebavõrdsuse vastu võitlemisel uuel programmitöö perioodil pärast COVID-19 kriisi. Vastastikune täiendavus ja võimalikud kattuvused taaste- ja vastupidavusrahastu ning riiklike majanduse elavdamise kavade raames“

(omalgatuslik arvamus)

(2021/C 517/01)

Raportöör: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Kaasraportöör: **Judith VORBACH**

Täiskogu otsus	25.3.2021
Õiguslik alus	kodukorra artikli 32 lõige 2 omalgatuslik arvamus
Vastutav seksioon	majandus- ja rahaliidu, majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	8.9.2021
Vastuvõtmine täiskogus	23.9.2021
Täiskogu istungjärk nr	563
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	211/0/6

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Taasterahastu „Next Generation EU“ ei põhine mitte ainult liikmesriikide solidaarsusel, vaid sümboliseerib ka seda, et liikmesriikidel on ühine tulevikunägemus. Selle usaldust suurendav mõju on juba aidanud vähendada mõnes riigis sügava kriisi tõenäosust ja selle soodne toime saab täielikult ilmsiks siis, kui hakatakse tegema tegelikke kulutusi. Kuigi Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee hindab kõrgelt, et ELil on õnnestunud nii lühikese aja jooksul välja töötada sedavõrd laiaulatuslik mehhanism ja see ka vastu võtta, nõuab komitee lisaks, et võetaks kõik võimalikud jõupingutused selle edasiseks täiustamiseks ja võimalike puuduste kõrvaldamiseks.

1.2. Üldiselt pooldab komitee heaolule keskenduvat majandus- ja sotsiaalpoliitikat, kus inimeste heaolu on esmatähtsal kohal ja kedagi ei jäeta kõrvale. Selles arvamuses keskendume viisidele, kuidas saaks ühtekuuluvuspoliitika ja taasterahastu „Next Generation EU“ kaudu teha samme ebavõrdsuse kõrvaldamiseks, kasutades eelkõige viimase juhtivat taaste- ja vastupidavusrahastut.⁽¹⁾ Tegelikult aitab taasterahastu „Next Generation EU“ kaasa liikmesriikide ülespoole suunatud

⁽¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. veebruari 2021. aasta määrus (EL) 2021/241, millega luuakse taaste- ja vastupidavusrahastu (ELT L 57, 18.2.2021, lk 17).

seaduste ja eeskirjade alusel kvaliteetsete töökohtade loomine. Tuleb tagada, et nii taastumisest kui ka rohe- ja digipöördest saadavast kasust saaksid osa kõik Euroopa Liidus elavad inimesed.

2. Üldised märkused

2.1. EL on pikka aega tuginenud oma ühtekuuluvuspoliitikale ja eriti sellistele fondidele nagu Euroopa Regionaalarengu Fond ja Euroopa Sotsiaalfond, et vähendada ebavõrdsust nii liikmesriikide vahel kui ka nende sees. 2020. aastal põhjustas COVID-19 pandeemia erakordse süsteemse majandusšoki ja süvendas liikmesriikide vahelist tasakaalustamatust viisil, millega ühtekuuluvusfondid ei suutnud üksi toime tulla. Selle tulemusel loodi uus rahastamisalgatus – taasterahastu „Next Generation EU“ – 750 miljardi euro suurune taastepakett, mis on mõeldud liikmesriikide ühiseks kasutamiseks.

2.2. Taasterahastu ei põhine mitte ainult liikmesriikidevahelisel solidaarsusel, vaid on ka märkimisväärne läbimurre Euroopa integratsiooniprotsessis, sealhulgas näiteks võlgade eest ühise vastutuse võtmine, st võlakirjade ühine emitteerimine ja võlgade kollektiivne võtmine. Taasterahastu usaldust suurendav mõju on juba aidanud vähendada mõnes riigis sügava kriisi tõenäosust ja selle soodne toime saab täielikult ilmsiks siis, kui hakatakse tegema tegelikke kulutusi. Tänu majanduskasvu kiirendavale mõjule aitab see vähendada töötust. Pikema aja jooksul peaks taasterahastu „Next Generation EU“ aitama märkimisväärselt kaasa keskkondlikule, majanduslikule ja sotsiaalsele kestlikkusele. Komitee on seisukohal, et taasterahastu on ainulaadne võimalus tugevdada Euroopa sotsiaalset mudelit ning luua konkurentsivõimeline ja integreeritud EL, aidates kaasa majanduse kiirele, õiglasele ja kestlikule taastumisele. Kokkuvõttes on tõenäoline, et kõik liikmesriigid saavad puhaskasu.⁽³⁾ Lõpetuseks on komitee arvamisel, et Euroopa fondid ei ole ainult arvud, eesmärgid ja tähtjad, vaid sümboliseerivad asjaolu, et ELi liikmesriikidel on ühine tulevikunägemus.

2.3. Taaste- ja vastupidavusrahastu on taasterahastu „Next Generation EU“ keskne osa – ELi liikmesriikide reformide ja investeeringute toetuseks on saadaval 672,5 miljardi euro eest laene ja toetusi. Selle eesmärk on leevendada koroonaviiruse pandeemia majanduslikku ja sotsiaalset mõju ning muuta Euroopa majandus ja ühiskond kestlikumaks, kaasavamaks, vastupanuvõimelisemaks ning paremini ette valmistatuks rohe- ja digipöörde probleemide ja võimaluste suhtes.

2.3.1. See on üles ehitatud ümber kuue samba, sealhulgas majanduslik, sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus, tervishoid ja sotsiaalne vastupanuvõime ning poliitika järgmise põlvkonna, laste ja noorte jaoks. Liikmesriigid peavad soodustama koostööd ja edendama tihedat koordineeritud riiklike taaste- ja vastupidavuskavade ning ühtekuuluvuspoliitika väljakujundamise vahel. Lisaks tuleks riiklikes taaste- ja vastupidavuskavades tõhusalt tegeleda probleemidega, mis on tingitud üha erinevamast majandusarengust ja taastumisviisidest, millele Euroopa poolaastas otseselt ei viidata. Eriti asjakohased on riigipõhised soovitusel aastatest 2019 ja 2020.

2.4. Lisaks taaste- ja vastupidavusrahastule sisaldab taasterahastu „Next Generation EU“ ka taasteabi vahendit REACT-EU, mille tarbeks eraldati 47,5 miljardit eurot. See on uus algatus, mille eesmärk on laiendada koroonaviirusele reageerimise investeerimisalgatuse ja koroonaviirusele reageerimise investeerimisalgatuse+ kaudu pakutavaid kriisile reageerimise ja kriisi tagajärgede kõrvaldamise meetmeid. Teiste meetmetega võrreldes on olemasolev eelarve siiski üsna väike. Seetõttu saab see ainult piiratud viisil aidata kaasa keskkonnahoidlikule, digitaalsele, kestlikule, kaasavale ja vastupidavale majanduse taastamisele. REACT-EU vahendid tehakse kättesaadavaks Euroopa Regionaalarengu Fondile, Euroopa Sotsiaalfondile ja Euroopa abifondile enim puudust kannatavate isikute jaoks.

2.5. Lisaks eraldatakse programmiperioodi 2021–2027 ühtekuuluvusprogrammide kaudu liikmesriikidele kokku 377,8 miljardit eurot. See summa eraldatakse järgmistest vahenditest:

- Euroopa Regionaalarengu Fond, mille eesmärk on parandada piirkondade ebaühtlast arengut;
- Ühtekuuluvusfond, mis toetab ELi projekte üleeuroopalistes transpordivõrkudes ja keskkonnataristust ning projekte energiatõhususe ja taastuvenergia kasutamise või säästva linnalise liikuvuse valdkonnas;
- Euroopa Sotsiaalfond ja
- hiljuti asutatud õiglase ülemineku fond

⁽³⁾ „The nonsense of Next Generation EU net balance calculations, Bruegel“ (Taasterahastu „Next Generation EU“ netobilansi arvutuste mõttetuse kohta, Bruegel).

3. Taaste- ja vastupidavusrahastu ning ühtekuuluvuspoliitika vastastikune täiendavus, koostoime ja erinevused

3.1. Üldiselt pooldab komitee heaolule keskenduvat majandus- ja sotsiaalpoliitikat, kus inimeste heaolu on esmatähtsal kohal ja kedagi ei jäeta kõrvale. Peamised poliitilised eesmärgid peavad muu hulgas olema kestlik ja kaasav majanduskasv, elukvaliteet ja ebavõrdsuse vähendamine. Komitee kutsub üles integreerima need eesmärgid eri poliitikavaldkondadesse, sealhulgas maksu-, tööturu-, tööstus- ja rahanduspoliitikasse. Euroopa poolaasta, majanduse juhtimise raamistiku ja mitmeaastase finantsraamistiku raames on tungivalt soovitatav pöörata suuremat tähelepanu suureneva ebavõrdsuse probleemi lahendamisele. Selles arvamuses keskendume viisidele, kuidas saaks ühtekuuluvuspoliitika ja taasterahastu „Next Generation EU“ kaudu teha samme ebavõrdsuse kõrvaldamiseks, kasutades eelkõige viimase juhtivat taaste- ja vastupidavusrahastut.

3.2. Taasterahastu „Next Generation EU“ brutoväljamaksed ei lähtu väga selgetest kriteeriumitest. Seega võimaldab taasterahastu „Next Generation EU“ suure tõenäosusega ELi nõrgematel majandusjõududel kiiremini taastuda ja aidata kaasa ülespoole suunatud majanduslikule ja sotsiaalsele lähenemisele, mida komitee peab väga rõõmustavaks. Küll aga ei ole taasterahastu „Next Generation EU“ kaudu riikidevahelise ebavõrdsuse ja piirkondadevahelise tasakaalustamatuse vastu võitlemise ulatus ja viis eriti selge. Igal juhul tähendavad ühtekuuluvuspoliitika ja taasterahastu „Next Generation EU“ kattuvused, et isegi kahjulikud mõjud on väga tõenäolised.

3.2.1. Võrdsed võimalused on sotsiaal- ja tööhõivepoliitikas keskse tähtsusega ning taasterahastut käsitlevates sätetes tuleks nõuda selliste reformide elluviimist. Komitee osutab oma mitmesugustele ettepanekutele riikides ebavõrdsuse vastu võitlemiseks, näiteks riigihangete süsteemi sidumine teatavate kriteeriumidega ja haavatavate rühmade toetusprogrammide (nt noortegarantii) kaudu. Sellega seoses tuleks edendada ka töökohtade kvaliteeti ja kollektiivlääbirääkimiste süsteeme.

3.2.2. Taasterahastu vahenditest antav toetus võib leevendada survet riigieelarvele ja suurendada eelkõige suurema võlakooormusega riikide eelarvepoliitilist manööverdamisruumi, mida võidakse kasutada ka sotsiaalpoliitiliste meetmete parandamiseks, et vähendada ebavõrdsust. Lisaks soovib komitee analüüsida tegureid, mis on COVID-19 kriisi silmas pidades mõne liikmesriigi rahandust märkimisväärselt halvendanud.

3.3. Üks suur probleem on ühtekuuluvuse ja koostoime tagamine ühtekuuluvuspoliitika ja taasterahastu „Next Generation EU“, eriti taaste- ja vastupidavusrahastu ning REACT-EU vahel. Taaste- ja vastupidavusrahastu protsessi raames esitatud ja avalikustatud riiklikest taaste- ja vastupidavuskavadest näib, et taaste- ja vastupidavusrahastu ning ühtekuuluvuspoliitika programmidel on esmapilgul mitu ühist eesmärki.⁽⁴⁾ Investeeringute suuna kindlaksmääramiseks kasutatavad protsessid näivad siiski väga erinevad, tekitades küsimuse, kas saavad need kaks toimida teineteisega kooskõlas. Ehkki programmide rakendamisel on oluline vältida kattuvusi ja segadust, on samuti vaja tagada, et programmid ei oleks vastuolus ega õhnestaks üksteist. Ühtekuuluvuspoliitika põhimõtted koos sidusrühmadega konsulteerimise rangete reeglitega tuleks taaste- ja vastupidavusrahastu menetlustesse üle võtta, et investeeringuid tulemuslikult sotsiaalse kaasatuse meetmetesse suunata.

3.4. Ühtekuuluvuspoliitika pikaajalised traditsioonid hõlmavad rahaliste vahendite ja ressursside strateegilist eraldamist sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks, partnerlusi ning kohustust moodustada projektide valimiseks järelevalvekomiteesid, kus on esindatud palju sidusrühmi ja sotsiaalpartnereid. Kuigi nende põhimõtete tõhusus ei ole kvaliteetsete investeeringute tagamisel kindel, on see siiski aja jooksul auditite ja järelehindamiste abil üldiselt tõestust leidnud. Kahjuks kasutati neid tõestatud tavasid riiklike taaste- ja vastupidavuskavade koostamisel ainult osaliselt. Komitee kutsub liikmesriike üles võtma riiklike taaste- ja vastupidavuskavade rakendamise etapis kasutusele sellised tavad nagu järelevalvekomiteede loomine. Järelevalvekomiteedesse peaksid kuuluma sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajad.

3.5. Kui vaatame kõige uuemat ühissätete määrust⁽⁵⁾, millega reguleeritakse ühtekuuluvusfondide kasutamist, on reeglid, mille põhjal määratakse kindlaks meetmete rahastamiskõlblikkus, üsna selged. Näiteks sätestatakse artiklis 73, et „[t] egevuste valimiseks koostab korraldusasutus mittediskrimineerivad ja läbipaistvad kriteeriumid ja menetlused, mis tagavad juurdepääsuvõimalused puuetega inimestele ja soolise võrdõiguslikkuse“. Komitee on mures, et ühtekuuluvuspoliitika erineva õigusliku aluse tõttu (vt punkti 3.4) ei kajastata ühtekuuluvuspoliitikas sätestatud ebavõrdsuse vähendamise sätteid taasterahastu „Next Generation EU“ ega taaste- ja vastupidavusrahastu kasutamist reguleerivates eeskirjades piisavalt. On oluline, et ühtekuuluvuspoliitika sotsiaalse mõõtme ulatus ja selgus oleksid taasterahastu „Next Generation EU“ ning taaste- ja vastupidavusrahastu jaoks eeskujuks.

⁽⁴⁾ Taaste- ja vastupidavusrahastu, Euroopa Komisjon.

⁽⁵⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. juuni 2021. aasta määrus (EL) 2021/1060, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid (ELT L 231, 30.6.2021, lk 159).

3.6. Partnerlusega seoses on artiklis 8 öeldud, et „[i]ga liikmesriik korraldab ja rakendab partnerluslepingu ja iga programmi tarbeks [...] tervikliku partnerluse“, mis hõlmab partnereid, nagu „pädevad asutused, kes esindavad kodanikuühiskonda, nt keskkonnavaldkonna partnerid, valitsusvälised organisatsioonid, ning sotsiaalse kaasamise, põhiõiguste, puudega inimeste õiguste ja soolise võrdõiguslikkuse edendamise ning diskrimineerimise vastu võitlemise eest vastutavad asutused“. Määruse lisas esitatud eeltingimustega määratakse ka rangelt kindlaks, et ELi rahalised vahendid ei tohi aidata kaasa institutsionaalses hoolduses olevate inimeste segregatsioonile.

3.7. Ühtekuuluvuspoliitikaga sarnaselt nimetatakse taaste- ja vastupidavusrahastu kohaldamisalas ja eesmärkides sõnaselgelt ka majanduslikku, sotsiaalset ja territoriaalset ühtekuuluvust. Kuid kuna taasterahastu „Next Generation EU“ põhineb ettenägematute ja tõsiste majandusraskuste korral ELi toimimise lepingu artiklil 122, on peamine põhimõte solidaarsus. Taaste- ja vastupidavusrahastu põhineb seevastu ELi toimimise lepingu artiklil 175, mis tähendab, et ühtekuuluvus peaks olema eesmärk, mida kajastatakse riiklikes taaste- ja vastupidavuskavades.⁽⁶⁾ Riikide taaste- ja vastupidavuskavade nõrk territoriaalne mõõde võib avaldada potentsiaalset mõju ühtekuuluvuspoliitikale ja territoriaalsele ühtekuuluvusele, sealhulgas sisemise ebavõrdsuse vähendamisele, riigi tasandist allpool olevate tasandite rollile ja mitmetasandilise valitsemise põhimõttele.

3.8. Kattuvuste puhul tekitab erilist muret ühtekuuluvuspoliitika ning taaste- ja vastupidavusrahastu kattuvus teatavates valdkondades, sealhulgas rohe- ja digipöördes. Kuna taaste- ja vastupidavusrahastu kohaldamisala on ulatuslik ja hõlmab eri valdkondi, on keeruline määratleda selge rõhuasetus ja tagada kooskõla ühtekuuluvuspoliitika meetmetega, st mis puudutab eri allikate eristamist, mis on allpool esitatud põhjustel väga oluline. See on veel üks põhjus, miks kodanikuühiskonna organisatsioonide jälgimine ja osalemine on nii olulised.

3.9. Lisaks võidakse taaste- ja vastupidavusrahastut eelistada ühtekuuluvuspoliitikale, kuna surve (nt riiklike taaste- ja vastupidavuskavade erakorraline olemus, lühem kasutusaeg ja tihe ajakava) võtta rahalised vahendid kiiresti kasutusele üha kasvab, ning see võib vähendada tähelepanu ja suutlikkust tegeleda ühtekuuluvuspoliitika rahastamise kavandamise ja rakendamisega aastateks 2021–2027, tuues kaasa edasisi viivitusi ja ühtekuuluvusvahendite kasutamisega seotud probleeme.

3.10. Kodanikuühiskond ja sotsiaalpartnerid on väsimatult töötanud kindlate sõnastuste tagamise nimel ühissätete määruses, millega reguleeritakse ühtekuuluvusfondide ja muude ELi vahendite kasutamist. Kõnealuses määruses, milles käsitletakse ajavahemikku 2021–2027, on selgelt sätestatud, kuidas tuleks kasutada vahendeid tõrjutud rühmade sotsiaalse kaasatuse edendamiseks, mitte nende segregeerimiseks. Samuti sätestatakse selged reeglid kodanikuühiskonna ja sotsiaalpartnerite kaasamiseks ELi rahastatud toimingute valimisse, juhtimisse ja järelevalvesse. See vastandub tugevalt taaste- ja vastupidavusrahastule. Artikli 18 lõike 4 punktis q nõutakse ainult, et riiklikud ametiasutused esitaksid konsultatsiooniprotsessi kokkuvõtte. Tegelikult on sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna kaasamist käsitlevate üksikasjalikumate õigusnormide puudumine toonud kaasa liikmesriikide poolt täiesti ebapiisava avaliku arutelu ja äärmiselt halva läbipaistvuse, kusjuures paljud liikmesriigid ei tee oma riiklike taaste- ja vastupidavuskavade projekte üldse avalikult kättesaadavaks.

3.10.1. Komitee mõistab, et taasterahastu „Next Generation EU“ heakskiitmise ning riiklike taaste- ja vastupidavuskavade esitamise tähtaja vahele oli jäetud vähe aega. Komitee leiab siiski, et liikmesriigid oleksid pidanud kodanikuühiskonna ja sotsiaalpartneritega korraldama täielikke ja sisukaid konsultatsioone, võttes seda pigem kui võimalust aidata hõlpsamini kaasa kvaliteetsete riiklike taaste- ja vastupidavuskavade koostamisele ja mitte kui koormat, millele paljud liikmesriigid otsustasid vastu seista.

3.11. Avaliku kontrolli puudumine kavade koostamise perioodil on põhjustanud muret, et liikmesriigid kasutavad taaste- ja vastupidavusrahastut selleks, et hoida kõrvale eeskirjadest, mis takistavad neil kasutada ühtekuuluvusfondide teatavat liiki investeeringute jaoks. See on juba tõestust leidnud mõne vähese üldsusele kättesaadavaks tehtud riikliku taaste- ja vastupidavuskava projekti puhul, eriti seoses sotsiaalsesse kaasatusse investeerimise eeskirjadega. Kodanikuühiskonna ja sotsiaalpartnerite nõudmisel võeti kasutusele ühissätete määruses, eriti selle eeltingimustes sätestatud eeskirjad. Kui ei ole vaja näidata, et taaste- ja vastupidavusrahastust samaaegselt rahastatud meetmetega järgitakse heakskiidu saamiseks ühissätete määruse rangeid põhimõtteid, oleme palju vähem kindlad, et neid põhimõtteid järgitakse. Kuigi tuleb tunnustada, et ühissätete määruse endaga ei ole alati suudetud rahaliste vahendite väärkasutamist ära hoida, pakutakse määrusega vähemalt alust, mille põhjal vaidlustada või taotleda eeltingimustele mittevastava rahastamise peatamist. Taaste- ja vastupidavusrahastu kasutamisel ei ole kindel, kas rahaliste vahendite väärkasutamist on võimalik vaidlustada või peatada.

3.12. Komitee kritiseerib asjaolu, et paljude riiklike taaste- ja vastupidavuskavade väljatöötamisel ei peetud kinni partnerluse põhimõttest. Komitee peab partnerluse põhimõtet ja organiseeritud kodanikuühiskonna kaasamist tõhusa poliitika ja iverastutuse peamiseks eelduseks. Partnerluspõhimõte on ühtekuuluvuspoliitika keskne osa. Oleme kohanud häid näiteid kodanike, kohalike kogukondade ja kodanikuühiskonna aktiivsest osalemisest. Riikide taaste- ja vastupidavuskavade rakendamiseks ja võimalikuks ümberkujundamiseks tuleks kasutusele võtta kaugeleulatavam sidusrühma-

⁽⁶⁾ Taaste- ja vastupidavusrahastu, Euroopa Komisjon.

dega konsulteerimise süsteem, mis rajaneks partnerluse põhimõttel. Kohalikes küsimustes pakuvad kogukonna juhitud arengustrateegiad, integreeritud territoriaalsed investeeringud linnadesse, linnadega seotud uuenduslikud meetmed ja Interregi piiriülene koostöö palju projektinäiteid kogu ELis ning see peaks kajastuma ka riikliku taaste- ja vastupidavuskava rakendamises.

4. Ebavõrdsuse vastu võitlemine ühtekuuluvuspoliitika, taasterahastu „Next Generation EU“ ning taaste- ja vastupidavusraha kaudu

4.1. Poliitikakujundajad on pandeemia arengu tõttu endiselt väga ebakindlad. Mitmes riigis on ajavahemikku 2019–2023 käsitlevad kasvuprognosid madalamaks ümber hinnatud. ELi majanduskasvus saab olema märkimisväärsed ja suurenevaid erinevusi, mis on suuresti seletatav pandeemia erilaadse mõjuga eri majandussektoritele. Näiteks said rängalt kannatada suure turismisektoriga riigid, samuti on tõsiselt kahjustada saanud kunst ja meelelahutus, kaubandus, reisimine ja majutus ning jaekaubandussektor ja transport. ⁽⁷⁾

4.1.1. Lisaks süvendas pandeemia ühiskonnas esinenud pikaajalisi kitsaskohti, sealhulgas sissetulekute ja rikkuse ebavõrdne jaotumine, ebavõrdne juurdepääs tervishoiule ja haridusele ning erinev kokkupuude keskkonnakahjudega, ja põhjustas ka sotsiaalset ja majanduslikku tõrjutust. Näiteks Saksamaal kasvas pikaajaliste töötute arv üle miljoni. Töö kaotasid eelkõige ebakindlas töösuhtes töötajad, kuna selliste töötajate hulgas töötuks jäänute arv suurenes 40 %, kusjuures neist enamik olid noored ja naised. Üldiselt erineb ebavõrdsus olenevalt soost, vanusest ja hariduslikust taustast, aga ka piirkondade, sektorite ja ametikohtade kaupa. Tervisekriisi tagajärgede all kannatavad haavatavad rühmad, näiteks puuetega inimesed ja rändajad.

4.2. Tavaliselt põhjustavad majanduslangused vaesematele inimestele rohkem sissetulekukadu kui rikkamatele inimestele. Kui aga majandus paremuse poole pöördub, ei ole vaesemad inimesed esimesed, kes olukorrast taastuvad, mis tähendab seda, et näiteks finantskriisist põhjustatud sotsiaalset ebavõrdsust on tunda aastakümneid. Praegusest kriisist tulenev ebavõrdsuse suurenemine võib pandeemia kahjuliku mõju tõttu olla veelgi märkimisväärssem. Oleme näinud, et COVID-19-nakkust esineb kõige rohkem enim puudustkannatavatel inimestel, mis omakorda võib ebasoodsalt mõjutada nende sissetulekuid. Samuti on vaesemate inimeste puhul vähem tõenäoline, et nad saavad kaugtööd teha, mis on osutunud töökohtade kaotamise peamiseks teguriks.

4.2.1. Lisaks on eriti rängalt kannatanud sektorid, kus põhiosa moodustavad madala sissetulekuga töötajad (nt restoranid, reisimine, meelelahutus) ⁽⁸⁾. Kuna pandeemia kiirendas automatiseerimist ja digiüleminekut, sh tehisintellekt, suurenes nõudlus heade kutseoskustega tööjõu järele, samal ajal kui väheste oskustega töötajad langesid tööturult välja ⁽⁹⁾. Samuti on tõenäoline, et pikaajalisel töötusel on pikaajalisi tagajärgi, näiteks oskuste kaotus, ja see võib takistada selliste inimeste taasintegreerumist tööhõivesse. Pealegi mõjutas koolide ja ülikoolide sulgemine kõige enam ühiskonna haavatavamaid rühmi.

4.3. Lisaks mõjule, mida pandeemia avaldas materiaalsele heaolule, rõhutab komitee ka selle ebaproportsionaalset toimet inimeste ohutusele ja nende põhiõiguste kasutamisele. Kõigile on teada, et tervishoiu- ja hoolekandeesutustest said nakkuse leviku kolded, kus suri väga palju inimesi, eriti kui tegemist oli eakate ja puuetega inimestega.

4.3.1. Mõne liikmesriigi ülekoormatud haiglates kehtestati ka triaazisisüsteem, et teha kindlaks, kellele võimaldatakse erakorralist ravi ja kellele mitte. Mõnel juhul esines tõsist diskrimineerimist. Vanust ja puuet kasutati patsientide tagasilükkamise õigustamiseks, mis tõi selgelt esile prioriteedid, mille alusel valitsused mõõdavad oma erinevate kodanike väärtust. On väga tähtis, et seda enam kunagi ei juhtuks ning et haavatavatesse inimestesse ei suhtutaks kui teisejärgulistes kodanikesse.

4.4. Komitee juhhib tähelepanu ka kvaliteetsete andmete puudumisele rikkuse jagunemise kohta. Euroopa Keskpank jõudis aga juba 2016. aastal oma leibkondade eelarve ja tarbimise uuringus järeldusele, et leibkondade netovara jaotumine on euroalal tugevalt kallutatud, kuna rikkamale 10 %-le inimestest kuulub 51,2 % kogunetovarast ⁽¹⁰⁾. Muudes prognoosides on jõukuse jaotumine hinnatud veelgi ebavõrdsemaks, mis viitab sellele, et rikkaimale ühele protsendile leibkondadest kuulub kuni 32 % kogu rikkusest. COVID-19 süvendab rikkuse ebavõrdsust tõenäoliselt veelgi. Üldiselt näib, et see on

⁽⁷⁾ „The great COVID-19 divergence: managing a sustainable and equitable recovery in the European Union“ | Bruegel (Suured COVID-19-st tulenevad lahknevused: kestliku ja õiglase taastumise juhtimine Euroopa Liidus, Bruegel).

⁽⁸⁾ WP-2021-06_30032021.pdf.

⁽⁹⁾ Stantcheva_covid19_policy.pdf.

⁽¹⁰⁾ Euroopa Keskpank „The Household Finance and Consumption Survey: results from the Second wave“ (Leibkonna eelarve ja tarbimise uuring: teise laine tulemused), nr 18 / detsember 2016.

suurendanud kokkuvõidu. Madala sissetulekuga leibkonnad on oma kulutusi vähendanud aga vähemal määral kui suure sissetulekuga leibkonnad. Toimetulekuvajaduste rahuldamise tarviduse tõttu jõudsid madala sissetulekuga leibkonnad kiiremini kriisieelsele tasemele kui suurema sissetulekuga inimesed ⁽¹¹⁾.

4.5. Pandeemia mõjutas naisi ebaproportsionaalselt. Naisi on suurema tõenäosusega koondatud, sundpuhkusele saadetud või nad on pidanud oma ametlikku tööaega mitmesugustel põhjustel vähendama. Nad on rohkem esindatud teatavates ametites, mida liikumiskiirangud kõige raskemini tabasid, ning neist suuremal osal olid osalise tööajaga või alternatiivsed töölepingud. Ettevõtjad on pigem oma töötajaid aga alaliste töölepingutega kaitsnud. Lisaks lahkusid naised koolide sulgemisest tingitud lapsehoolduskohustuste suurenemise tõttu töölt või vähendasid oma tööaega. Samuti suurendasid pandeemia tasustamata kodus töötamisest tingituna soolist ebavõrdsust ⁽¹²⁾.

4.6. Taasterahastu „Next Generation EU“ on mõeldud ühe peamise ELi vahendina kriisi kahjulike sotsiaalsete mõjude leevendamisel, sotsiaalse vastupanuvõime tugevdamisel ja tööhõive suurendamisel. Kuid selle edu sõltub selle rakendamisest. Selleks, et taastumine oleks võimalik, on tarvis, et erinevaid vahendeid kulutataks tõhusalt ja õigel ajal. Lisaks loob vahendite tõhus kasutamine ka liikmesriikide vahel usaldusliku õhkkonna. Kokkuvõttes on hädavajalik, et taasterahastut „Next Generation EU“ ei kasutataks lihtsalt juba enne pandeemiat kavandatud investeeringute jätkamiseks, vaid väga selgeks reageerimiseks reformide elluviimisele, et vältida kõige hullemat mõju kordumist, mida COVID-19 on meie ühiskonnale avaldanud.

4.7. Komitee kiidab heaks tõsiasja, et sotsiaalsed eesmärgid, eriti majandusliku, sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse eesmärk, on lõimitud selle kuue sambaga ning et riiklike taaste- ja vastupidavuskavade hindamise kriteeriumides hõlmatakse nende sotsiaalset mõju ning liikmesriigid peavad selgitama, kuidas taaste- ja vastupidavuskavad aitavad kaasa soolisele võrdõiguslikkusele ja kõigi jaoks pakutavatele võrdsetele võimalustele. Komitee on siiski mures, et sotsiaalne mõõde ei pruugi riiklikes taaste- ja vastupidavuskavades piisavalt esindatud olla või et teatavad meetmed on tähistatud kui „sotsiaalsed“, kuigi need ei aita kaasa määruks täpsustatud sotsiaalsete eesmärkide saavutamisele. Siiani näib, et riiklike taaste- ja vastupidavuskavade abil ei võidelda sotsiaalsete erinevuste vastu tulemuslikult. Kõigi riiklike taaste- ja vastupidavuskavade tugeva sotsiaalse mõõtme tagamiseks soovib komitee, et komisjon töötaks välja mitte ainult sotsiaalkulutuste aruandluse meetodika, nagu on sätestatud taaste- ja vastupidavusrahastu määruse artikli 29 lõikes 4, vaid ka meetodika, millega hinnatakse riiklikus taaste- ja vastupidavuskavas välja pakutud struktuurireformide sotsiaalmõju. Lisaks tuleb veelgi suurendada keskendumist õiglasele jaotamisele ja muuta see konkreetsemaks.

4.8. Taaste- ja vastupidavusrahastut tuleks kasutada reformide jaoks, et aidata liikmesriikidel pandeemia tagajärgedest taastuda. Komitee nõuab, et investeeringud suunataks ennekõike rühmadele, mida COVID-19 on kõige tõsisemalt mõjutanud, ning et tuleks õppida kogemustest neis valdkondades, kus nägime inimesi selle tervisekriisi ajal kõige rohkem kannatamas. Eraldi investeeringud peaksid olema suunatud selleks, et aidata inimestel naasta kvaliteetsesse tööhõivesse, eriti naistel, noortel, pikaajalistel töötutel, etnilistesse vähemustesse kuuluvatel inimestel, puuetega inimestel ja eakatel, kelle osakaal kogu ühiskonnas tõenäoliselt suureneb. Lõpetuseks tuleb tagada ka pensionisüsteemide kestlikkus.

4.8.1. Kindlasti on vaja tugevdada riiklike tervishoiuteenuseid ja avalikku hooldust, eriti liikmesriikides, kus COVID-19 kriisi tõttu on ilmnunud tõsiseid puudujääke. Komitee on arvamisel, et taaste- ja vastupidavusrahastu on liikmesriikidele ainulaadne võimalus seda liiki teenuseid reformida ja luua ka isikupärastatud toetuse pakkumisi oma kogukonna inimestele, sealhulgas isikliku abi ja koduteenuste pakkumine.

4.9. Tuleb ka tagada, et taasterahastu „Next Generation EU“ on kooskõlas inimväärtete töökohtade loomisega. Komitee soovib rakendada sellist poliitilist lähenemisviisi, mis on Euroopa struktuurifondide kontekstis end juba tõestatud, nimelt siduda taaste- ja vastupidavusrahastu vahendite väljamaksmine teatavate kriteeriumidega. Näiteks peaksid ettevõtted saama kasutada taaste- ja vastupidavusrahastu vahendeid üksnes siis, kui nad kohaldavad kollektiivlepinguid või loovad riiklike sotsiaalpartneritega sõlmitud kokkulepetest tulenevate siseriiklike seaduste ja eeskirjade alusel kvaliteetseid töökohti, lepivad kokku ebakindlate töökohtade (nt tähtajalised ja ajutised töösuhted, mille kehtestab tööandja ühepoolselt) arvu vähendamises või kui neil on tugevad ühise otsusetegemise struktuurid.

4.10. Esitada tuleb ka veel delegeeritud õigusaktid taaste ja vastupidavuse tulemustabeli ning sotsiaalkulutustest, sealhulgas lastele ja noortele tehtavatest kulutustest teatamise meetodika kohta. Komitee toetab sõnaselgelt Euroopa Parlamendi nõuet, et komisjon peab „tagama täieliku läbipaistvuse [selliste õigusaktide] heakskiitmise ajakava osas“, ning

⁽¹¹⁾ Stantcheva_covid19_policy.pdf.

⁽¹²⁾ Stantcheva_covid19_policy.pdf.

kiidab heaks selle, et Euroopa Parlament nõuab „nende delegeeritud õigusaktide kiiret heakskiitmist enne suvepuhkust“⁽¹³⁾. On väga vaieldav, et sotsiaalseid mõõtmeid käsitlevad kirjeldused tehakse kättesaadavaks pärast riiklike taaste- ja vastupidavuskavade koostamist ja isegi pärast nende heakskiitmist.

4.11. Kahjuks puudub ka konkreetne tingimus teatavas summas taaste- ja vastupidavusrahastu vahendite kulutamiseks sotsiaalprojektidele. Sotsiaalsete eesmärkidega otseselt seotud kulutuste osakaal on tõepoolest ebaselge ja tundub olevat üsna väike. Komitee nõuab selget aruannet kulutuste jagamise ja kavandamise kohta ning projektide kohta, mis aitavad saavutada sotsiaalseid eesmärke üldiselt ja eriti sotsiaalse ühtekuuluvuse eesmärke. Samuti tuleb tagada, et keskkonnahoidlikud ja digitaalsed investeeringud ning kõik muud taasterahastu „Next Generation EU“ kulutused tehakse sotsiaalse kestlikkuse eesmärki arvestades. Jällegi nõutakse selgemat pilti kavandatud investeeringutest.

4.12. Probleemiks on kujunenud taaste- ja vastupidavuskavade sõltuvus Euroopa poolaasta protsessist, riigipõhistest soovutustest ja tingimuslikkusest, kuna viimastel aastatel on esitatud mitu vaieldavat soovitus, näiteks tervishoiukulude või pensionide asjus. Selle asemel et taaste- ja vastupidavusrahastu Euroopa poolaastaga siduda, oleks olnud asjakohasem kehtestada rahaliste vahendite selge eraldamine range tingimusega, mis tagab ELi vahendite tõhusa kasutuselevõtu. Arvestades, et rahaliste väljamaksete tegemine sõltub riigipõhiste soovutuste rakendamisest, on veelgi olulisem reformida Euroopa poolaastat, sealhulgas sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonnaga konsulteerimise miinimumnõudeid, nagu on toodud esile komitee resolutsioonis organiseeritud kodanikuühiskonna kaasamise kohta riiklikesse taaste- ja vastupidavuskavadesse⁽¹⁴⁾. Vaja on ka riikide parlamentide ja Euroopa Parlamendi tõhusat kaasamist.

4.12.1. Seoses ühtekuuluvuspoliitika, taasterahastu „Next Generation EU“ ja riigipõhiste soovutustega soovib komitee tungivalt keskenduda üksikasjalikult kõikidele ebavõrdsuse erinevatele aspektidele ning püüelda kestliku, vastupanuvõimelise ja kaasava majanduskasvu poole ja jälgida hoolikalt, kuidas vahendeid kulutatakse. Tuleb tagada, et kõik eurooplased jagaksid nii majanduse elavnemisest kui ka rohe- ja digipöördest saadavat kasu, pidades samal ajal silmas tööd digitaalse tõrjutuse ja küttestuvõimetuse vastu võitlemiseks, kuna üleminek võib neid veelgi süvendada.

4.12.2. Komitee tunnustab keskendumist Euroopa sotsiaalõiguste sambale ja sotsiaalsele tulemustabelile poolaasta protsessis ning seega ka taasterahastule „Next Generation EU“. Komitee nõuab siiski sõnaselgelt nende süsteemset integreerimist taasterahastusse „Next Generation EU“ ning riiklike taaste- ja vastupidavuskavade hindamist. Komitee juhib eriti tähelepanu Porto tippkohtumise kiiduväärt sõnumile, mille kohaselt peaksime heaolu mõõdupuuna SKP näitajast kaugemale vaatama. Taasterahastut „Next Generation EU“ ei tohi hinnata mitte üksnes selle koostoime põhjal Euroopa poolaastaga, vaid seda tuleb pidada ka territoriaalse ja sotsiaalse ühtekuuluvuse ning asjaomaste programmide elluviimise vahendiks.

4.13. Kokkuvõttes kutsub komitee Euroopa Liitu üles kasutama taasterahastu „Next Generation EU“ pakutavat ainulaadset võimalust väga vajalike struktuurireformide kiirendamiseks ja edendamiseks, sotsiaal-, majandus- ja keskkonnapoliitika puuduste kõrvaldamiseks ning heaolule keskenduva lähenemisviisi rakendamiseks. Arvestades fondide pikaajalist mõju ja kasutamist, soovib komitee saavutada erakondade, sotsiaalsete sidusrühmade, ettevõtjate, ametiühingute ja kodanikuühiskonna üksmeel, et tagada selle võimaluse õnnestumine võimalikult suures ulatuses. Komitee leiab, et Euroopa fondid ei ole ainult arvud, eesmärgid ja tähtajad, vaid sümboliseerivad seda, et Euroopa Liidul on ühine tulevikunägemus.

Brüssel, 23. september 2021. a.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽¹³⁾ Resolutsiooni ettepanek Euroopa Parlamendi õiguse kohta saada teavet riiklike taaste- ja vastupidavuskavade käimasoleva hindamise kohta.

⁽¹⁴⁾ „Organiseeritud kodanikuühiskonna kaasamine riiklikesse taaste- ja vastupidavuskavadesse – mis toimib ja mis mitte?“, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee.